

ALEXANDRA TAMÁSOVÁ

Ildikó Pálová – Pregnant, 2009,
oil on canvas, 206 x 215 cm.

Collection of the Young Painting Foundation

Annotation

In the permanent feature of the Profil magazine we introduce feminist artworks of domestic artists with the ambition to create a collection of feminist artworks, which we would also like to release in the form of a book, thus offering readers reliable navigation in the territory of gender-specific art. Staring out from the already existing rich archive of the magazine, we have decided that it will consist of at least a hundred feminist works and, if we exceed this limit, that will only be further proof that, even though feminism is not a mainstream art in Slovakia, the feminist discourse, which is received by the majority of the population with embarrassment, has significantly changed the mindset of many artists and, via their artworks, also that of a large part of exhibition visitors.

The current article by Alexandra Tamášová for Profil magazine provides an interpretation of the painting *Pregnant* (2009) by distinctive painter Ildikó Pálová (*1982).

Mgr. Alexandra Tamášová, PhD. (* 1985), art historian, critic and curator. Graduated in Art History and Theory from the Philosophical Faculty of Trnava University in Trnava (2009) where she completed her PhD study. Her dissertation was on the topic of *Existential Limits of the Body* (2012). She works as a curator of the Collection of Modern and Contemporary Art at Slovak National Gallery. She primarily deals with contemporary art and the phenomenon of outsider art.
alexandra.tamasova@gmail.com

ALEXANDRA TAMÁSOVÁ

Ildikó Pálová – Tehotná žena, 2009,
olej na plátne, 206 x 215 cm.
Zbierka Nadácie Mladá malba

V stálej rubrike časopisu Profil predstavujeme rôzne polohy feministickej tvorby domácich autoriek a autorov s ambíciou vytvoriť kolekciu feministických diel, ktorú by sme radi vydali aj v knižnej podobe, a ponúkli tak čitateľkám a čitateľom spoľahlivú navigáciu v teritóriu rodovo špecifickej tvorby. Vychádzajúc z už existujúceho bohatého archívu časopisu sme sa rozhodli, že ju bude tvoriť minimálne sto feministických diel, a ak túto hranicu prekročíme, bude to len ďalší dôkaz, že hoci feminizmus nie je na Slovensku hlavným prúdom umenia, feministický diskurz, väčšinou populáciou zvyčajne prijímaný rozpačito, významným spôsobom zmenil myslenie mnohých umelkýň a umelcov a prostredníctvom ich tvorby i veľkej časti návštevníčok a návštevníkov výstav. Aktuálnym príspevkom, ktorý pre časopis Profil napísala Alexandra Tamášová, je interpretácia olejomalby Ildikó Pálovej *Tehotná žena* (2009).

Ildikó Pálóvá: Tehotná žena, 2009, olej na plátne, 206 x 215 cm. Zbierka Nadácie Mladá maľba. Celok a detaily

Tehotenstvo (a pôrod) sú mocným a významným „prechodovým rituálom“ nielen pre dieťa (ktoré doslova prechádza z matrice na svet, zo žilvy vody do žilvy vzduchu), ale takisto pre rodiacu bytosť. V čase pôrodu sa ocitajú v tesnej blízkosti dva svety – svet života a smrti. Otvára sa puklina, ruptúra v inak lineárnom čase a z nej vychádza nové dieťa, nová matka a s nimi celý nový svet. Je preto prirodzené, že väčšina žien hodnotí tento zážitok ako jeden z najvýznamnejších v ich živote – a rovnako prirodzené je, že Ildikó Pálová, ktorej tvorba je postavená na osobnej výpovedi, potrebovala spracovať túto skúsenosť vo svojich maľbách.

Obrazy Ildikó Pálovej (*1982) sú divoké. Nepodobajú sa na nič, čo poznáme zo slovenskej maľby posledných dvoch desaťročí. Jej tvorba by sa dala porovnať k nemeckému expresionizmu; aj tým, že miestami pôsobí takmer neprofesionálne. Pri bližšom pohľade sa nezaprie akademické školenie a schopnosti, ale od nadšeného amatéra ju odlišuje najmä úplná rezignácia na „páciťnosť“. V kontexte slovenského umenia môžeme vidieť vzdialenú príbuznosť s Júliusom Jakobym, ktorý je dodnes vnímaný ako outsider. Podobne ako on, ani Pálová sa nevyhýba ťaživým témam a vo svojich výpovediach ide až na dreň.

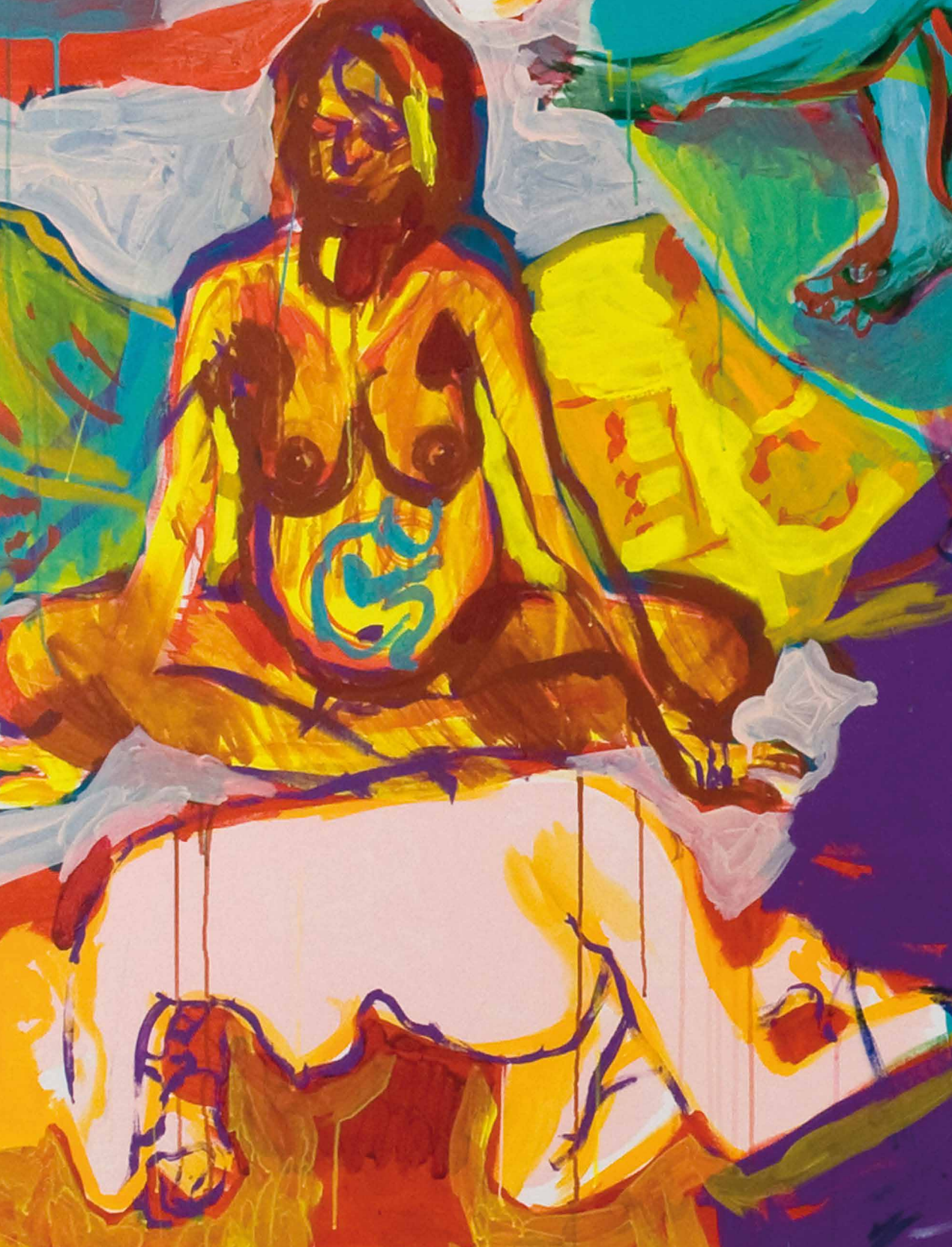
Na obraze *Tehotná žena* vidíme postavy rozmiestnené akoby náhodne, bez jednotnej mierky, miestami sa prekrývajúce v kompozícii, ktorá evokuje stranu zo skicára. Tento dojem uocňujú aj nápisy, poznámky, komentujúce a dopĺňajúce význam obrazu. Nemecké frázy na obraze sú čiastočným prepisom záznamov z vyšetrení, ktoré do tehotenskej knižky vpisovala autorkina lekárka. Jednotlivé figúry sú namalované v pozíciách, ktoré evokujú únavu, odpočinok, ale možno aj pôrodné bolesti.

V masovej vizuálnej kultúre sa tehotenstvo často reprezentuje ako harmonické, „najkrajšie“ obdobie v živote ženy. Bolestivým protipólom tohto naratívu je subjektívne prežívaná realita tehotenstva v kontexte lekárskej starostlivosti, keď sa žena aj pri jeho normálnom priebehu podrobuje mnohým síce rutinným, ale nepríjemným vyšetreniam, či dokonca hospitalizácii.

Medzi týmito dvoma pólmi sa rozprestiera obrovská šedá zóna – vlastné psychické a emocionálne prežívanie ženy. Obdobie tehotenstva môže byť náročné, a to aj v prípade, že všetko prebieha normálne a neobjavia sa zdravotné ani osobné problémy. Žena sa musí počas tehotenstva vyrovnáť s novou skúsenosťou jej meniaceho sa tela, narušenia vlastnej integrity a v konečnom dôsledku straty svojho „starého života“ a identity. Potenciálne duševné ťažkosti spojené s tehotenstvom sú rozpoznané a popísané súčasnou psychológiou. Väčšina žien však nemá z rôznych dôvodov možnosť vyhľadať a získať potrebnú pomoc. Napokon, zlý stav duševného zdravia je jedným z najväčších spoločenských problémov súčasnosti. Bariérou ochraňujúcou duševné zdravie boli/sú v prírodných spoločenstvách komunita, zvyky a rituály. „Západný“ človek je naproti tomu vo svojom individualizme vydaný napospas moru ľahko dostupných, ale plytkých informácií, a samému sebe.

Rizikom pre duševné zdravie a pohodu ženy sú aj rutinné úkony, spojené s priebehom pôrodu v západných krajinách. Majú za cieľ „efektivitu“ v zmysle urýchlenia pôrodu; sú orientované na prežitie dieťaťa a, v neposlednom rade, pohodlie zdravotníckeho personálu, ale s úplným vynechaním potrieb rodiacej ženy. (Paradoxne, tieto úkony, napr. podávanie syntetického oxytocínu, často vedú k narušeniu prirodzeného priebehu pôrodu a následným komplikáciám, ktoré sú riešené napr. cisárskym rezom.) Výsledkom je potom zdravé dieťa aj „rodička“, ktorá si však odnáša z celého zážitku pocit vlastného zlyhania a zmätku. Ženy spravidla nevystupujú v celom procese ako partnerky lekárskeho personálu, ale skôr ako podriadené osoby, lapené v sieťach patriarchálnej mocenskej inštitúcie. A tak sa z pôrodu, ktorý má potenciál skutočného prechodového rituálu v zmysle rozšírenia vedomia a posilnenia rodičky, stáva až príliš často traumatizujúci zážitok. Žena je spoločenským systémom donútená uveriť, že jej schopnosť donosiť a porodiť dieťa je závislá od pomoci iných (najmä lekárov). Pôrod je teda jedným z kľúčových momentov uplatňovania spoločenskej kontroly nad ženskými telami.

Prirodzene nie je možné, aby sme sa ako spoločnosť vrátili k archaickým zvykom prírodných národov, kde tehotné a rodiace ženy dostávali od komunity podporu postavenú na tisícročnej tradícii. Našťastie, potreby a práva rodiacich žien sa stávajú predmetom spoločenskej diskusie aj agendou feminizmu.

Jednou z funkcií umenia môže byť určitá „samoliečba“, resp. aspoň symbolická rekontextualizácia situácie a privlastnenie si aspoň časti kontroly nad celým procesom. Spomeňme si napr. na *Súkromnú gynekologickú ambulanciu* Ilony Németh, kde autorka pokryla tri vyšetrovacie kreslá „ženskými materiálmi“ – machom, zamatom a zajačou kožušinou. Azda najkronickejšie obrazy tehotenstva vytvorila Lucia Dovičáková, ktorá sa zamerala na znázornenie subjektívneho prežívania ženy s jej komplexnými, často rozporuplnými emóciami, s použitím symbolických atribútov.

Ildikó Pálová v rozhovore s Barborou Geržovou uviedla: „Umenie som používala ako terapiu, prežívala som tehotenstvo cez maľovanie.“¹ Tým, že maliarka dáva svojim emóciám farbu a tvar, získava odstup, a tak ich dokáže lepšie spracovať a integrovať. Umelecké dielo však nie je možné redukovat' na arteterapiu. V súvislosti s Pálovou počujeme často skloňovať pojmy ako „emócie“, „terapia“, „bolest“ či „intimita“. Navádzajú nás k vnímaniu jej tvorby ako výsostne emocionálnej, a teda esenciálne ženskej záležitosti. Dávalo by to zmysel, ak by sme tým neupevňovali dávny predsudok, že ženy sú emocionálne a muži racionálni – predsudok taký banálny, že v kontexte feministickej teórie už znie ako hanebná floskula. V našej spoločenskej realite je to však stále aktuálny problém, ktorý zďaleka nie je prekonaný. (Veľmi dobrým príkladom je práve sféra tehotenstva a pôrodu. Veď žalostne nerešpektujúci prístup zdravotníckeho personálu, najmä mužov lekárov, k tehotným a rodiacim ženám je postavený do veľkej miery na naratívne, že tieto ženy sú iracionálne, ovplyvnené hormónmi, prehnane emotívne, a teda neschopné rozhodovať samy za seba.)

Ako motto Pálovej najlepších obrazov by som ne zvolila „emocionalitu“ (slovo omotané príliš negatívnymi a zväzujúcimi konotáciami), ale skôr „integritu“. Predstavme si autorku, ako prístupuje k plátnu a začína maľovať. O Ildikó sa dočítame, že pracuje alla prima; bez predchádzajúceho skicovania či rozvrhnutia kompozície začne maľovať priamo na plátno. Obraz v jej prípade vzniká organicky, má v sebe silný aspekt akčného umenia (expresívny rukopis, narýchlo nahodené farebné vrstvy, stekajúca farba atď.) a možno povedať, že je viac „dieťaťom“ autorkinho tela než uvažovania. Alebo ešte inak, rodí sa z meditatívnej jednoty oboch – z bytia v prítomnosti, kde sa ruší dualita tela a mysle, a kde sústredená pozornosť spája všetky aspekty človeka do jedinej, bezprostredne konajúcej entity. Zranené, rozštiepené časti subjektu sú v momente plnej prítomnosti zázračne prepojené. A možno práve tento zážitok koncentrácie a integrity je tou najúčinnjšou terapiou.

Mgr. Alexandra Tamásová, PhD. (*1985), historička, kritička a kurátorka. Vyštudovala dejiny a teóriu umenia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (2009), kde absolvovala aj doktorandské štúdium (dizertačná práca s názvom *Existenciálne hranice tela*, 2012). V Slovenskej národnej galérii pracuje ako asistentka Zbierok moderného a súčasného umenia. Zaoberá sa súčasným umením a fenoménom outsider art. alexandra.tamasova@gmail.com

¹ GERŽOVÁ, Barbora. *Inter-view*. Katalóg výstavy. Nitra: Nitrianska galéria, 2010, s. 44.